

1. Inleiding

Jesaja 53 is niet alleen een van de belangrijkste profetieën over het verzoenend lijden en sterven van Christus. Het is ook een heel belangrijk hoofdstuk gebleken in het leven van Joden die tot het geloof in de Messias zijn gekomen. Het is van groot belang om in het contact met Joden hen uit het Oude Testament ervan te overtuigen dat Jezus de Messias is. Dat Hij niet alleen de Messias is van het Nieuwe Testament, maar ook Die van het Oude Testament. De Messias Die in de volheid van de tijd gekomen is om als de lijdende Knecht des Heeren de weg te gaan van lijden en sterven. Maar Die ook is opgestaan, is opgevaren naar de hemel en zit aan de rechterhand van God, totdat Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden. Het is de plicht van de kerk van het Nieuwe Testament de Joden dat bekend te maken uit het Oude Testament, opdat zij – zoals de apostel Paulus dat schrijft in Romeinen 11:11 – tot jaloersheid zouden worden verwekt. De Joden kennen dit gedeelte van hun eigen Tenach niet. Als zij het Oude Testament (de Tenach) lezen, dan beperkt zich dat vaak tot de Thora, de vijf boeken van Mozes. En als ze het al kennen, geven zij daar een uitleg aan die laat zien dat zij van een lijdende Messias niet willen weten. Door te ontkennen dat in Jesaja 53 over de Heere Jezus Christus wordt gesproken, berooft men zich van de troost die in het bijzonder ook in dit lied van de lijdende Knecht bezongen wordt. Alleen door het kennen in het geloof van de zaken die in dit lied worden verwoord, ligt het behoud voor Joden en heidenen. Er is ook voor de Joden onder de hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, waardoor zij zalig moeten worden (Hand. 4:12).

Veel onkunde

Die onkunde bij hen betreft overigens niet alleen Jesaja 53. Het recht verstaan van het Oude Testament is alleen mogelijk als we het hoofdstuk zien in het licht van het Nieuwe Testament. Nodig is daarbij de

verlichting door de Heilige Geest. Het lezen van het Oude Testament door de bril van de Talmoed brengt geen ware kennis van de waarheid van het Woord met zich mee, ook al zouden we heel ons leven in de jeshiva (Talmoedschool) besteden aan de bestudering daarvan. Illustratief voor deze onkunde is wat ik las in het *Reformatorisch Dagblad* van 17 mei 2019. Daar zegt Douglas Pyle, schrijver van *Het Evangelie delen in een Joodse context* en kenner van het jodendom: ‘Ik spreek veel chassidische Joden op straat en in de metro. Ze staan bekend om hun strikte zienswijze, maar niemand van hen had gehoord van de profetie in Jesaja 53 over de lijdende Knecht des Heeren. Ik vroeg of ze de profeten bestudeerden. Nee, zeiden ze. Waarom niet? vroeg ik. Ze zeiden: We hebben een onderwijzer nodig om de profetie te verstaan en die hebben we niet. Een van hen zei zelfs: Christenen zien Jezus in de profeten en dáárom bestuderen wij deze niet. Een chassidische Jood die tot geloof kwam, vertelde mij dat zijn leermeesters hun eigen volk niet in verwarring wilden brengen door over de profeten onderwijs te geven.’¹

Pyle sprak over de situatie in de zeer orthodoxe Joodse wijk Brooklyn in New York. De verschillende orthodoxe Joodse gemeenschappen daar leven erg geïsoleerd. Dat geldt ook voor de ultraorthodoxe gemeenschappen in Israël, hoewel in wat mindere mate. Toch is ook daar het Jodendom een systeem dat impact heeft op elk aspect van het leven. Het is niet gemakkelijk voor een orthodoxe Jood om uit de groep te breken. Het leven wordt bepaald door het strikt vasthouden aan allerlei geboden, die door de rabbijnse autoriteiten tot in detail zijn voorgeschreven. Het lezen van de profeten hoort daar niet bij. Die kun je niet lezen zonder de Talmoed en de bril van de rabbijnen, stellen zij.

Niet in de synagoge

Aangrijpend dat ook in de synagoge Jesaja 53 niet wordt gelezen. Een centraal hoofdstuk in de Tenach blijft zo buiten het gezichtsveld van

1. Douglas Pyle, *Het Evangelie delen in een Joodse context*, uitg: Stichting Israël en de Bijbel 2018.

de meeste Joden. Zij missen daardoor de boodschap van het Evangelie en kunnen zo ook zelf geen verbinding leggen met het Nieuwe Testament, als men dat al zou willen. Het feit dat Jesaja 53 in de synagoge niet wordt voorgelezen, heeft bij sommige mensen wel de vraag doen rijzen of dit hoofdstuk wel in de Joodse Bijbel staat. Ds. J. Dijk² verklaart dit feit uit het vrij geringe aantal profetenlezingen dat de synagoge kent: in totaal volgens Dijk maar 54.³ Ik kom daar later nog op terug.

Bovendien bezoeken vele Joden de synagoge niet. Ook al zou Jesaja 53 in de synagoge gelezen worden, dan nog zouden velen het niet horen, omdat ze niet in de synagoge komen. Zelfs als een Jood naar de synagoge zou gaan en de lezing van de Torah elke week zou horen, zou hij nog geen gedetailleerde studie maken van de profeten. Sommige Joden die Jesaja 53 onder ogen krijgen, veronderstellen dat hun een vervalste versie van de Tenach voorgehouden wordt. Douglas Pyle vertelt dat toen hij een jonge Israëli Jesaja 52:13 tot en met hoofdstuk 53 had laten lezen, deze jongeman voor in de Bijbel keek om te zien of er ‘Hebrew Publishing Company’ in stond. In de Bijbel die hij las stond dat niet, waarop hij zei: ‘Ik zal dit moeten lezen in mijn Bijbel van het Israëlische leger.’ Hij vertrouwde de Bijbeluitgave niet.

In zijn boek vertelt Pyle over een ontmoeting met een orthodox-Joodse man, die het verhaal over Jezus maar ‘bubba meintzers’ (Jiddisch voor ‘ouwe wijvenpraat’) vond. Toen Pyle voor deze man een aantal verzen uit de Tenach voorlas, onder andere Jesaja 9 en Micha 5, was de Joodse man zichtbaar geraakt door deze verzen uit Messiaanse profetieën, die hij voor de eerste keer in zijn leven hoorde! Hij beloofde Jesaja 53 te lezen. Hij had zelf geen Bijbel, maar hij zei dat hij het zou opzoeken in een Bijbel in zijn synagoge. De man beloofde

2. Ds. J. Dijk (1916-2001) was hervormd predikant te Boven-Hardinxveld, Raamsdonk c.a. en Drimmelen, Paramaribo (Suriname), Tuindorp-Oostzaan, en te Amsterdam voor het werk van Kerk en Israël. Hij ging in 1981 met emeritaat. Hij was secretaris van *Interkerkelijk Contact Israël* en publiceerde veel over het jodendom.

3. Dijk, *Uw volk is mijn volk*, Wageningen 1975.

het te laten weten wat hij ervan vond. Pyle vertelt niet of dat ook gebeurd is, maar in ieder geval: Het zaad is gestrooid.⁴

Grote rol bij bekering Joden

Jesaja 53 heeft in de loop van de geschiedenis onmiskenbaar een belangrijke rol gespeeld bij het tot geloof komen van Joden. Bij hen werden de ogen geopend voor de rijkdom van dit lied van de lijdende Knecht des Heeren. Daarvan zijn verschillende getuigenissen bekend. In het laatste hoofdstuk wordt een aantal van die getuigenissen beschreven.

Sinds het begin van de nieuwtestamentische kerk is Jesaja 53 beschouwd als een van de belangrijkste profetieën over het lijden en het verzoenend sterven van Christus. De Amerikaanse nieuwtestamenticus en kenner van het jodendom Joel Marcus⁵ schrijft hoe geschokt hij was toen hij dat Bijbelgedeelte voor het eerst las in de jaren dat hij geïnteresseerd begon te raken in het christendom, na opgegroeid te zijn in een niet-gelovig Joods gezin. Vóór die tijd was hij de gedachte van Jezus' verzoenend sterven alleen tegengekomen op borden aan kerkgebouwen en langs wegen: 'Christus is voor uw zonden gestorven.' Hij had zich altijd afgevraagd wat dat vreemde zinnetje betekende. Was 'zonde' niet een nogal verouderd, negentiende-eeuws begrip? En zelfs als je accepteerde dat zoiets bestond, hoe kon één persoon dan sterven voor de zonden van een ander? Marcus is ervan overtuigd dat als hij met deze vragen naar een rabbijn zou zijn gegaan, hij dan een geheel andere visie op Jesaja 53 zou hebben gekregen dan dat hier sprake zou zijn van het lijden en de dood van een Persoon, Die deze gang zou maken ter wille van Zijn volk.

Marcus dringt hier meteen door tot de kern van de vragen die we willen bespreken en die in de loop van de geschiedenis in het debat tussen Joden en christenen een belangrijke rol hebben gespeeld. Daarvan getuigt ook het volgende.

4. Douglas Pyle, a.w., 12/13.

5. Joel Marcus, *Jezus en de Holocaust*, Baarn 1998.

Debat in middeleeuwen

In de middeleeuwen werden regelmatig disputaties gehouden. De bedoeling was dat Joden tot het christendom werden bekeerd. Daarbij kwamen vaak drie punten aan de orde. Het eerste punt was dat God de Joden – een onderdanig, machteloos volk, zonder soevereine macht – had verlaten, terwijl de christenen de gunst van God genoten. Het tweede punt betrof de vraag of de Messias wel of niet was gekomen in de persoon van Jezus Christus. En het derde punt was de kwestie of de heilige Drie-eenheid een geschikt concept was voor de beschrijving van de aard van het goddelijke Wezen.

Tijdens een van de disputaties die in de middeleeuwen werden gehouden tussen christenen (vooral de Dominicanen) en Joden daagde de Dominicaan Friar Pablo Christiani, een tot het christendom bekeerde Jood, de befaamde en leidinggevende Joodse geleerde Nachmanides (Moshe Ben Nachman) uit. De disputatie werd in 1263 te Barcelona gehouden in het koninklijk paleis van koning Jakobus I van Aragon in de tegenwoordigheid van de koning, zijn hof en vele prominente geestelijke hoogwaardigheidsbekleders.

Pablo riep Nachmanides op een gegeven ogenblik toe: ‘Zie, de passage in Jesaja, hoofdstuk 53, vertelt over de dood van de Messias en hoe Hij moest vallen in de handen van Zijn vijanden en hoe Hij was geplaatst naast de goddelozen, zoals dat gebeurde met Jezus. Geloof u dat dit deel spreekt over de Messias?’

Nachmanides gaf het volgende antwoord: ‘In termen van de ware betekenis van dit deel, spreekt het alleen over het volk van Israël, dat de profeet regelmatig noemt “Israël, mijn knecht” of “Jakob, mijn knecht”.’ Toen de Dominicaan reageerde met: ‘Ik zal uit de woorden van uw wijzen bewijzen dat het spreekt over de Messias’, antwoordde Nachmanides: ‘Het is waar dat de rabbijnen in de aggadah (Joodse verhalen, gelijkenissen en anekdotes) het uitleggen als betrekking hebbend op de Messias. Echter, zij hebben nooit gezegd dat hij zou worden gedood door de handen van zijn vijanden. Want u zult in geen enkel boek van de Joden, noch in de Talmoed, noch in de Midrash, vinden dat de Messias, de afstammeling van David,

zou worden gedood of zou worden overgeleverd aan zijn vijanden of zou worden begraven tussen de goddelozen. Inderdaad, de Messias die u voor uzelf maakte, werd niet begraven.’

Wie heeft er gelijk? Pablo Christiani of Nachmanides? De koning van Aragon riep Nachmanides uit tot winnaar van het debat omdat hij een onjuiste zaak zo nobel verdedigd had. Later werd dezelfde koning door de Dominicanen gedwongen Nachmanides uit de Spaanse regio Aragon te verbannen. Uit het voorgaande wordt wel duidelijk waar het over gaat. Is de knecht in Jesaja 53 Jezus, de Messias, zoals de vaste overtuiging van de christenen is, of is het Israël, zoals de gangbare rabbijnse verklaring is?

Indeling

De profetieën van Jesaja bevatten vier liederen van de lijdende Knecht. Jesaja 52:13 tot 53:12 is het vierde in de reeks. Het eerste lied vinden we in Jesaja 42:1-4, het tweede lied in 49:1-6 en het derde lied in 50:4-9. Eerst lezen we het Schriftgedeelte over het vierde lied in de context (hoofdstuk 2). Waarbij vooral de vraag centraal staat: Over wie spreekt de profeet hier? Is daarover in theologisch opzicht iets met zekerheid te zeggen?

De vraag hoe er in de Joodse traditie over de uitleg van Jesaja 53 is gedacht en geschreven, komt aan de orde in hoofdstuk 3.

Later, hoofdstuk 4, zullen we het gehele vierde lied van de lijdende Knecht van hoofdstuk 52:13 tot hoofdstuk 53:12 vers voor vers bespreken. Het doel daarvan is om ook aan de hand van deze verzen aan te tonen dat de christelijke uitleg de juiste is, in tegenstelling tot de Joodse interpretatie. Het is dan eigenlijk niet meer nodig om de christelijke opvatting breed uiteen te zetten. We zullen daarover dan ook volstaan met een korte beschouwing (hoofdstuk 5).

Of de Joodse visie te combineren is met de christelijke visie is het onderwerp van hoofdstuk 6.

Ten slotte zijn in hoofdstuk 7 een twintigtal beschrijvingen opgenomen van Joden die tot het geloof in de Messias zijn gekomen en waarbij Jesaja 53 direct of meer indirect een rol heeft gespeeld.

Vierde lied van Jesaja

Jesaja 52:13-53:12

52

13 Zie, Mijn Knecht zal verstandiglijk handelen; Hij zal verhoogd en verheven, ja, zeer hoog worden.

14 Gelijk als velen zich over U ontzet hebben, also verdorven was Zijn gelaat, meer dan van iemand, en Zijn gedaante, meer dan van andere mensenkinderen;

15 Alzo zal Hij vele heidenen besprengen, ja, de koningen zullen hun mond over Hem toehouden; want denwelken het niet verkondigd was, die zullen het zien, en welke het niet gehoord hebben, die zullen het verstaan.

53

1 Wie heeft onze prediking geloofd? En aan wien is de arm des HEEREN geopenbaard?

2 Want Hij is als een rijsje voor Zijn aangezicht opgeschoten, en als een wortel uit een dorre aarde; Hij had geen gedaante noch heerlijkheid; als wij Hem aanzagen, zo was er geen gestalte dat wij Hem zouden begeerd hebben.

3 Hij was veracht en de onwaardigste onder de mensen, een Man van smarten en verzocht in krankheid; en een iegelijk was als verbergende het aangezicht voor Hem; Hij was veracht, en wij hebben Hem niet geacht.

4 Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen, en onze smarten, die heeft Hij gedragen; doch wij achtten Hem dat Hij geplaagd, van God geslagen en verdrukt was.

5 Maar Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, en door Zijn striemen is ons genezing geworden.

6 Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg; doch de Heere heeft ons aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen.

7 Als dezelve geëist werd, toen werd Hij verdrukt; doch Hij deed Zijn mond

niet open; als een lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap dat stom is voor het aangezicht zijner scheerders, alzo deed Hij Zijn mond niet open.

8 Hij is uit den angst en uit het gericht weggenomen; en wie zal Zijn leeftijd uitspreken? Want Hij is afgesneden uit het land der levenden; om de overtreding mijns volks is de plaag op Hem geweest.

9 En men heeft Zijn graf bij de goddelozen gesteld, en Hij is bij den rijke in Zijn dood geweest, omdat Hij geen onrecht gedaan heeft, noch bedrog in Zijn mond geweest is.

10 Doch het behaagde den HEERE Hem te verbrijzelen, Hij heeft Hem krank gemaakt; als Zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door Zijn hand gelukkiglijk voortgaan.

11 Om den arbeid Zijner ziel zal Hij het zien en verzadigd worden; door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hun ongerechtigheden dragen.

12 Daarom zal Ik Hem een deel geven van velen, en Hij zal de machtigen als een roof delen, omdat Hij Zijn ziel uitgestort heeft in den dood, en met de overtreders is geteld geweest; en Hij veler zonde gedragen heeft, en voor de overtreders gebeden heeft.